

УДК 94(324/470+571)«2024»

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2024-26-6>

Держалюк М.С.

<https://orcid.org/0009-0006-2821-1039>

## ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ В РФ 2024 Р.: РЕЗУЛЬТАТИ ПРОГНОЗОВАНІ, А НАСЛІДКИ – ЗЛОЧИННІ (ЧАСТИНА 1)

Стаття присвячена президентським виборам у РФ 15-17 березня 2024 р. У виборах В. Путін брав участь як самовисуванець, проте його підтримали дві правлячі у РФ партії – «Єдина Россия» і «Справедливая Россия».

Висвітлюються комплексні заходи, що забезпечили перемогу В. Путіна на виборах. Конституційною реформою 2020 р. та відповідними змінами до законодавства скасовувалося обмеження двома строками перебування на цій посаді і запроваджувалося право балотуватися на цю посаду без обмежень. Вперше вибори проводилися упродовж трьох днів, дозволялося дострокове голосування як на виборчих дільницях, так і у прибудинкових місцях, запроваджувалося дистанційне електронне голосування. Розширювалися права ЦВК щодо остаточного права на реєстрацію кандидатів на цю посаду. Відмінялися: поріг мінімальної участі у виборах, усувалися умови, коли у разі участі меншої половини виборців у голосуванні, вони ставали недійсними, обов'язковість публічних дискусій між претендентами на цю посаду.

Звертається увага на те, що провідні аналітики оцінили ці зміни конституційним переворотом, що завершився встановленням диктатури Путіна. Відомі демократичні діячі РФ припинили свою політичну активність, емігрували або переключилися на активну наукову чи творчу діяльність. Більшість з тих, хто залишився у Росії і продовжував активно протидіяти режиму Путіна, публічно його критикувати, були кинуті до в'язниці чи були знищені.

Зазначається, що вибори виявилися самими непрозорими, найбільш сфальсифікованими за усі роки існування самостійної РФ. Обнародувані ЦВК РФ 21 березня 2024 р. результати виборів засвідчили про рекордну участь виборців та кількість голосів за В. Путіна у порівнянні з попередніми періодами. Негативна реакція світової спільноти на результати виборів була закономірною. Керівники розвинених країн світу, більшість держав Європи прийняли до відома результати виборів у РФ, але не привітали В. Путіна з перемогою, бо не визнали їх результатів, вважали їх не відкритими і не прозорими, організованими і проведеними під примусом і на нечуйній антидемократичній основі. Західний світ вважає, що ці вибори не були вільними і чесними. Міжнародні організації ООН, ПАРС, країни ЄС, члени НАТО не визнали результатів виборів у РФ та на окупованих територіях України, засудили проведення президентських виборів РФ на території іншої держави – України. ПАРС закликала офіційно визнати В. Путіна нелегітимним президентом РФ і рекомендувала «зупинити всі контакти зі злочинною путінською владою». Президент України В. Зеленський оцінив президентські вибори у РФ однозначно нелегітимними.

**Ключові слова:** Росія, президентські вибори, результати, фальсифікація, міжнародна реакція, перспективи РФ.

Високосний 2024 рік позначений подіями найвищого рівня у багатьох державах світу, які торкнуться долі 4 млрд. осіб, майже половини людства планети: президентськими виборами у РФ, США, Індії та в інших державах, обранням Європарламенту. Започаткувалися ці події президентськими

виборами у Росії 15-17 березня 2024 р. Нечуване за тривалістю (майже 25 років) перебування В. Путіна при владі РФ позначалося постійним віддаленням країни від правового і демократичного шляху розвитку і наближенням до авторитаризму, що завершилося встановленням одноосібної диктатури Путіна. Цей режим набув класичних ознак крайнє правої форми правління, в основі якої лежить великодержавницький шовінізм, ненависть до інших народів, реваншизм, прагнення до загарбання територій інших держав та їх поневолення, колонізації й асиміляції їх народів, встановлення гегемонії у світі. Сучасні аналітики доводять, що у Росії запанував рашизм – різновид фашизму «русского мира», що успадкував головні ознаки войовничого царського абсолютизму, світового колоніалізму, сталінських і гітлерівських традицій першої половини ХХ ст. З вини десяти світових держав, які прагнули до переділу світу чи недопущення цього, людство пережило трагедію Першої та Другої світових воєн. З вини рашистської Росії та окремих її союзниць світ через її політику реваншизму опинився на порозі Третьої світової війни.

Необхідно визнати, наголошує відомий політичний і науковий діяч України В.П. Горбулін, що вихід України із зони впливу РФ загрожував найбільш амбіційному проекту Москви – створенню нової імперії. Справжні проблеми з'явилися в Україні після того, як у правлячій еліті Росії з ХХІ ст. почали відігравати завищену роль оперативні працівники спецслужб, яким «властиві специфічні риси психології світосприйняття». Саме ці ознаки істотним чином визначили дії російської влади як у внутрішній, так і у зовнішній політиці. Із зміцненням влади Путіна як самодержця зростала загроза нашестя РФ в Україну. Масового характеру у ЗМІ набули погрози жіріновських, затуліних, бородатих дугіних із затьмареним розумом та інших опричників оперативника Путіна, який мітив у царі. «Нарешті явився і він сам із сардонічною міною пояснивши, констатував В.П. Горбулін, що Росія неодмінно захистить «сімнадцять мільйонів етнічних росіян на Україні» [1, с. 166, 169].

Водночас Путін не дає відповіді, а хто захистить мінімум 6 млн. українців та їх нащадків, які проживають у РФ, і хто воскресить понад 10 млн. знищених штучними голодоморами 1921-22, 1932-33 та 1946-47 рр. Про втрати 8 млн. українців у Другій світовій війні годі й говорити. Під час трьох геноцидів та військової трагедії 1939-1945 рр. українська нація у ХХ ст. понесла нечувані втрати. За ці злочини Радянсько/московська імперія зазнала нечуваного покарання. Ціна цьому – її розпад. За нинішні злочини проти України Росія понесе не менші втрати від попередніх.

Демократичні сили РФ не спромоглися вчасно убезпечити сповзання Росії до диктатури через те, що епоха пострадянської трансформації на правових і демократичних засадах провалилася і була дискредитована в очах народних мас. Правлячими у ключових сферах економіки та політики олігархічними кланами інтереси суспільства та держави все більше ігнорувалися і навіть зневажалися. Згуртовані навколо Путіна владні та силові структури, сформовані

ще у радянські часи, окрім власного збагачення і благополуччя, стали й виразниками великодержавницьких інтересів Росії, тому рішуче вдалися до зламу такого порядку речей і запровадження авторитарної моделі влади, яка, на їхнє переконання, була єдино спроможною врятувати Росію від занепаду і розпаду, підпадання її під вплив західних цінностей. Плани щодо відродження Росії як світової держави, відновлення її на пострадянському просторі цілковито задомінували упродовж обох його президентських каденцій 2012-2018, 2018-2024 рр. Влада РФ відмежувалася від колективного Заходу, відійшла від правових і демократичних моделей державного устрою, вважала їх непридатними для забезпечення розвитку і процвітання Росії як самодостатньої окремої цивілізації, зі своєю тисячолітньою історією та культурою, і тому визнала небажаною діяльність на її території практично усіх незалежних політичних структур, громадських організацій та ЗМІ, оцінила їх екстремістськими чи іноземними агентами. У повсякденному житті російського суспільства тотально запанували авторитарні правопорядки. Агресивна зовнішня і репресивна внутрішня політика Путіна прирікала все більше країну і суспільство не до піднесення економіки і благополуччя громадян, облаштування РФ, формування цивілізованих взаємин на міжнародній арені, а до повернення в країні надцентралізованої системи управління, розбудови РФ як окремого геополітичного центру, загострення відносин із сусідніми державами, відновлення загарбницьким шляхом свого панування над ними.

Реалізація гегемоністських планів державницької ідеї відновлення російської імперії, забезпечення її світового панування розпочалася із закабалення Білорусії, захоплення територій суверенних держав Грузії, Молдови, України, конфронтації з колективним Заходом. Агресія РФ проти України 24 лютого 2022 р. під псевдоназвою СВО стала апогеєм цієї варварської політики рашистського режиму, засвідчила, що політика режиму Путіна в Україні набула ознак масового геноциду і злочинів нечуваного рівня. Це було підтверджено рішеннями міжнародних організацій – ООН, ПАРЄ, ЄС, багатьох провідних держав світу на основі ознайомлення з наслідками рашистського терору над мирним населенням у перші тижні після вторгнення в Україну. Безконфліктне і безальтернативне сповзання Росії до авторитаризму, розгорнута і успішно проведена робота з узаконення права Путіна на пожиттєве керівництво Росією, формування напівмонархічної моделі влади свідчило про те, що основна частина колишніх радянських політичних і адміністративних керівників, військових, спеціальних і правоохоронних органів, значна частина інтелігенції та діячів культури бажали відновлення російської імперії у будь-якій формі. Жадоба до реваншу об'єднує стару й нову еліту найміцніше на підсвідомому рівні. Тільки цим можна пояснити підтримку суспільством РФ конституційного перевороту у 2020 р., нечувану фальсифікацію виборів 15-17 березня 2024 р., влаштованих і реалізованих правлячою елітою з метою збереження диктатури на чолі з Путіним.

Справа у тому, що після двох термінів по 6 років перебування В. Путіна на посаді президента (2012-2018, 2018-2024 рр.) його повноваження закінчувалися весною 2024 р. Відповідно до Конституції РФ 1993 р. він не мав права на виборах 2024 р. втретє поспіль балотуватися на посаду президента країни. Для подолання цієї заборони з ініціативи правлячої еліти РФ В. Путін 15 січня 2020 р. звернувся до Державної думи з пропозиціями щодо внесення поправок до чинної Конституції. Серед інновацій Путіна значилися: відмова від дії міжнародного права на території РФ, розширення повноважень президента країни, зняття двотермінового обмеження його перебування на цій посаді. Представники демократичних сил виступили проти запропонованих поправок без всенародного обговорення і без розгляду альтернативних проєктів. Пропозиції опозиції щодо цих поправок зводилися до обмеження президентських повноважень двома термінами по 4 роки, зміцнення парламентської форми правління, підпорядкування уряду парламенту і таким чином обмежували всесилля президента.

Правляча еліта на чолі з Путіним не зважала на вимоги тоді ще впливових опозиційних і демократичних сил країни. Упродовж 25 червня – 1 липня 2020 р. влада РФ влаштувала загальнонародне голосування щодо внесення поправок до Конституції РФ. Соціологічні опитування, проведені Левада-Центром, показали, що альтернативний пакет поправок Громадської конституційної ради отримав підтримку 28% респондентів, а поправки Путіна – 25% опитаних. Незважаючи на рівне протистояння у цьому доленосному питанні між підходами громадськості та влади, правлячі кола на чолі з Путіним повелися віроломно. Центральні і місцеві органи влади усе зробили для ігнорування громадської думки і забезпечення проєкту Путіна повної переваги. Відповідно до офіційних результатів цього референдуму понад 78% громадян проголосували за владний проєкт. Пропозиції щодо змін до Конституції РФ за результатами референдуму вступили в силу з 2 липня 2020 р. Путін отримав право ще на два терміни по шість років балотуватися на цю посаду, тобто до 2036 р. Конституційна реформа у РФ засвідчила не тільки про зміцнення, але й про завершення формування диктатури Путіна.

Повномасштабна війна Росії проти України з 24 лютого 2022 р. обернулася нечуваним опором і героїзмом з боку української нації, спричинила конфронтацію Москви з колективним Заходом. Із 193 країн ООН 141 підтримала Резолюцію ООН, якою вторгнення в Україну засуджувалося; 47 країн утрималися і лише 5 країн (РФ, КНР, Білорусь, Куба, Венесуела) проголосували проти цієї Резолюції. Наслідком варварської і загарбницької війни РФ проти України стало рішення про видачу Міжнародним кримінальним судом у Гаазі 17 березня 2023 р. ордеру на арешт В. Путіна за здійснені злочини в Україні. Після цього він практично став невиїздним. Через пів року ПАРЄ 12 жовтня 2023 р. прийняла дві Резолюції. У першій з них «Роль Ради Європи у запобіганні конфліктам, відновлення довіри до міжнародних інституцій та

сприяння глобальному миру» наголошується, що «Коллективна оборона і безпека, про які йдеться у статті 51 Статуту ООН, повинна бути дотримана для всіх країн, а не лише для членів НАТО». В іншій Резолюції ПАРЄ «Забезпечення справедливого миру в Україні та тривалої безпеки в Європі» йдеться про те, що «Політика геноциду, яку проводить Російська Федерація проти України, має бути співвіднесена з попередньою спробою знищення української нації, а саме з Великим Голодом або Голодомором, 90-і роковини якого вшановуватимуться у листопаді 2023 року». ПАРЄ визнала В. Путіна «самозванцем та узурпатором», констатувала, що влада в Росії стала де-фактом диктаторською, проголосила невизнання Путіна легітимним президентом Росії після закінчення його президентського терміну весною 2024 р., а також закликала всі країни РЄ не визнавати легітимність В. Путіна після завершення його чинного президентського терміну. ПАРЄ закликала до створення спецтрибуналу для Путіна. 99 депутатів проголосували за і лише 1 утримався. Навіть прихильні до РФ Сербія та Угорщина не наважилися голосувати проти цієї Резолюції. Російський режим було визнано терористичним. ПАРЄ закликала створити трибунал для розслідування воєнних злочинів Росії в Україні. Нагадувалося, що міжнародний механізм притягнення президента Югославії С. Мілошевича дозволив позбавити його влади і притягнути до міжнародного суду як військового злочинця. Дана Резолюція дає можливість почати підготовку такого самого трибуналу і щодо Путіна [2].

Незважаючи на наростаючі міжнародні санкції та посилення політичної ізоляції, правляча еліта РФ, як ні в чому не бувало, продовжувала свою агресивну війну в Україні, готувала чергові вибори президента у березні 2024 р., забезпечувала умови для гарантованої перемоги Путіна. Механізми для реалізації поставленого завдання апробовувалися у попередні часи і були надійними. Опозиційний діяч Дмитро Гудков зазначав, що репресивний апарат у РФ досяг 1,2 млн. осіб і був спроможний надійно відпрацювати усі питання щодо підготовки подібних заходів і досягнення необхідних результатів.

За словами українського політолога В. Денисенка, ядро активних прихильників війни проти України складало у кінці 2023 р. 10-12% населення РФ, а послідовних неприхильників війни – приблизно 20%. Останні дослідження показали, що у 18% жителів РФ життя не погіршилося, у 40% матеріальний стан змінився; а у 42% життєвий рівень погіршився. Доля тих, у кого життя стало дуже поганим, складає 15%. В умовах різкого збільшення у бюджеті 2024 р. війських витрат (понад 30%) тенденція до погіршення соціальних умов продовжуватиметься. Тим паче, коли загальні витрати на ВПК насправді поглинуть 40% бюджетних коштів. Спрямовані напередодні виборів усі наявні резерви на утримання зарплат, цін, недопущення інфляції лише тимчасово пригальмували ці процеси [3].

Утримувати основну частину населення РФ у покорі владі Путіна вдалося шляхом тотального розпалювання ненависті до української нації, тривалих і

брехливих звинувачень України в антиросійській діяльності, цілковитого перекидання на українське керівництво причин агресії Росії проти України. Більшість населення РФ з самого початку агресії проти України  $\frac{3}{4}$  населення РФ схвалювали вторгнення в Україну, лише  $\frac{1}{5}$  його частина виступала проти війни і диктатури Путіна. Це переважно освічені люди, інтелігенція Москви та Санкт-Петербурга. Воно виявилось лояльним до розпочатої війни проти України не лише через цілковиту дезінформацію. Адже навіть різка конфронтація колективного Заходу з московським диктатором, явне погіршення життєвого рівня, значні людські втрати, негативні процеси у соціальній сфері не викликали протестних рухів серед росіян. Експерти Фонду Карнегі Волков і Колесников пояснювали причини такого ставлення тим, що культура, менталітет і свідомість росіян сформовані на великодержавницьких, рабських принципах часів Московського царства/держави, Російської імперії, СРСР, а не на справедливості, праві і демократії, тому вони легко піддаються путінській пропаганді, спрямованій на відродження великої Росії. Геноцидна війна Росії проти України, ймовірно, за припущенням цих авторів, є саме тим фактором, що веде її до загибелі [4].

Американський історик українського походження Олександр Мотиль доводив цілковиту помилковість тих, хто вважає, що агресивною поведінкою Росія прагне стати сильнішою у протистоянні із Заходом та Україною. Насправді вона згасає, оскільки вкладає величезні кошти лише на розвиток ВПК і водночас скорочує витрати на сектор споживчих товарів. «Заяви Путіна про те, що ВВП зростає, а інфляція низька, – наголошує він, – приховують реальність того, що пересічних громадян приносять у жертву на вівтар мілітаризму». Опозиційний до режиму Путіна економіст Володимир Мілов наголошує, що «росіяни стали значно біднішими за останні 5 років, особливо – за останні 2 роки». Дж. Зонненфельд (Єльський університет) та його колеги переконливо показали, що санкції спрацювали і що «Росія більше не є навіть віддалено економічною державою та заборонила мінімальну звітність щодо прозорої статистики національного доходу, яка необхідна для збереження членства в МВФ. Оскільки її промислова міць нижча, ніж у Чилі, путінська Росія виживає, просто захоплюючи активи. Економіка, в якій дедалі більше домінує держава, поглинає власні компанії, щоб підтримувати військову машину Путіна» [4].

Упродовж 25-ти річного перебування при владі правляча еліта на чолі з В. Путіним сформувала режим, державницька ідея якого спрямована на відродження великої Росії на царсько-радянських великодержавницьких засадах. Населення щоденно піддавалося ідеологічній обробці, що Росія стала жертвою у руках імперіалістів на чолі з США і веде справедливую вітчизняну війну проти ворогів, які прагнуть ліквідувати тисячолітню російську державу, її розчленувати. Конфронтація РФ з колективним Заходом, негативні процеси у її економічній і соціальній сфері, погіршення життєвого рівня громадян, значні

людські і матеріальні втрати не викликали масових протестних рухів серед росіян.

Непримиренність до західних цінностей, заздрість процвітаючим та успішним країнам і ворожість до тих народів, які прагнуть до подібного благополуччя цілковито домінує у ментальності «русских». Масові і постійні патріотичні заходи по всій країні, виховання громадян, насамперед підростаючого покоління, побудовані на прославленні попередніх воєнних перемог Росії, СРСР, одурманили переважну частину суспільства. Розпочалося тотальне виховання населення країни, для його підтримки і активної участі у реалізації нинішньою владою цієї великодержавницької ідеї РФ. Цими ідеями перейнялася більшість населення.

З боку влади клався край опозиційній діяльності в усіх її проявах, критика і засудження злочинів внаслідок військового вторгнення в Україну переслідувалося і каралося репресивними органами. Справедливі критики і аналітики обстріхувалися як зрадники і вороги Росії, агенти західних спецслужб, кидалися до в'язниць, або депортувалися з країни. Репресивні і каральні заходи влади набули масового характеру і прискорено наростали.

Підтримка значною частиною росіян СВО в Україні стало відображенням пропагандистських наративів про те, що Україна стала проводити антиросійську політику, що цілковито відповідає інтересам Заходу. У Москві ніколи не озвучувати інтересів Української держави, постійно спрямованих на формування дружніх і рівноправних відносин. Навіть слово рівноправність не вживалося, коли йшлося про взаємні з Україною. Значна частина населення РФ виявилася дезінформованою і лояльною до розпочатої СВО проти України, потрапила під вплив брехливих пропагандистсько-ідеологічних постулатів ще й тому, що вони мають під собою дуже глибокі історичні корені. Масове невдоволення у російському соціумі постійно генерується самим фактом існування самостійної України, бо вважається, що керівники України, а не діячі радянського Центру та Росії, відіграли ключову роль у розвалі СРСР.

Виховання ненависті до українства завжди складає серцевину «русской» національної ідеї, суть якої цілковито розкрилася після 24 лютого 2022 р. Саме путінцям вдалося досягти масового обурення у російському середовищі існуванням українського чинника завдяки: постійному поширенню антинаукових тверджень про єдиний «русский народ» у складі «русских», українців, білорусів; тотальному розпалюванню владою ненависті до української нації та її державності, звинувачуванню керівництва Україні у нацизмі, фашизмі, бандеризмі; обстріхуванню влади України у тривалій виключній антиросійській діяльності, цілковитому перекладанню на українську владу вини за агресію Росії. Влада РФ широко використовує традиційні елементи зверхнього і зневажливого ставлення «русских» до українців, яких обзивають на побутовому рівні «хохлами» або бандерівцями. Ці догми складають основу пануючої державницької і національної ідеї сучасної Росії.

Значна частина населення РФ повірила, що загарбницька війна проти України спрямована на денацифікацію і демілітаризацію її режиму і завершиться легкою прогулянкою. Повна окупація України, встановлення проросійської влади і повне підпорядкування її інтересам Москви віталася серед широких кіл росіян. Вплив антиукраїнської пропаганди настільки глибоко вкорінився у свідомість жителів Росії, що навіть поразки і затягування безуспішної війни, величезні втрати загнаних в пекло людей, не викликали адекватних вимог і протестних рухів. Росія зазнала великих людських і матеріальних втрат завдяки мужності українських військ, здібності й патріотичності керівництва України та зростаючій допомозі і санкціям колективного Заходу проти Росії. Уся вина за початок СВО покладалася виключно на нацистську владу в Україні та ворожі антиросійські акції Заходу. Москва подавала збочену на свою користь інформацію про військові події в Україні, спромоглася енергійними заходами утаємничити від суспільства трагічні наслідки війни, фальсифікувати події, скривати втрати, проводити напівтаємно чергові мобілізації головним чином у депресивних і віддалених регіонах. Дезінформаційна робота з боку усіх складових державної машини набула тотального характеру і спрямовувалася на заспокоєння населення, недопущення поширення серед мас негативних і трагічних подій з фронту.

Шляхом запровадження на території усієї країни суцільного контролю репресивних органів, застосування каральних заходів проти будь-яких публічних проявів невдоволення чи опозиційної діяльності, режиму вдалося уникнути загрози розколу єдності суспільства і влади, забезпечити проведення виборів президента у 2024 р. виключно за сценарієм команди В. Путіна. Завчасна фільтрація стала надійною формою недопущення впливових і небезпечних кандидатів до участі у виборах 2024 р. Більшість же діячів протестного спрямування сприймалися владою як епізодичні явища, тому не склали великої загрози для уже зміцнілої диктатури Путіна. Владну еліту турбували народні висуванці центральних округів Росії, тому там промашки напередодні виборів виключалися. Для упередження цього туди зазделегідь спрямовувалася підвищена увага владних органів усіх рівнів, належні фінанси і пропагандистські сили. Усі галузі економіки, ВПК, соціально-економічної сфери, культури, зареєстровані ЗМІ, творчі, освітні, культурні й спортивні організації за кілька місяців до виборів отримували додаткове фінансування, яке, хоч і тимчасово, але позитивно позначалося на виробничих та життєвих умовах більшості категорій населення, що у відповідь формувало адекватні процеси, стимулювало серед виборців невимушене наростання рухів на користь масової участі у виборах та голосування за В. Путіна. Реальні опозиційні кандидатури не наважилися брати участь у подібних іграх, знаючи про неминучу поразку, а сміливці від народних мас, які погодилися на боротьбу у таких умовах, уже на старті легко знімалися з дистанції ЦВК шляхом їх нерестрування кандидатами на участь у президентських виборах.



За підсумками опитувань серед опозиційних сил у кінці листопада 2023 р., які зробив О. Навальний, самим популярним і єдиним кандидатом від опозиції на посаду президента мав стати колишній мер Катеринбурга Євгеній Ройзман. Друге місце відводилося журналісту, головному редактору опозиційної «Новой газети» Дмитру Муратову. Третє місце випадало голові політичному блоку «Яблуко» Г. Явлінському. Перші два діячі не погодилися брати участь у цих виборах, а Явлінський висунув умову: піде на вибори, якщо активісти зберуть на його підтримку 10 млн. підписів. Оскільки було зібрано лише 1 млн. підписів, то він відмовився висуватися на цих виборах [5].

Серед варіантів стратегії поведінки опозиційних сил на виборах у кінцевому підсумку перевагу здобула лінія: голосувати за будь-якого кандидата проти Путіна. Команда Навального заявила: «Для Путіна вибори 2024 р. – це референдум з схвалення власних дій, з виправдання війни проти України. 17 березня Росія повинна усвідомити, що більшість не бажає бачити Путіна на чолі держави. Результати голосування будуть підроблені, але наше завдання зробити так, щоб все стало очевидним і без них». Рух за досягнення цієї мети почав ширитися по всій Росії, тому репресивні органи уже на початковій стадії його зародження енергійно протидіяли, щоб він не набрав масового характеру.

Переважає більшість опозиційних політологів РФ, як і зарубіжних фахівців, вважали, що вибори носитимуть характер референдуму і навряд чи хтось із конкурентів Путіна отримає масову підтримку. Ці висновки ґрунтувалися на обізнаності з внутрішньополітичною ситуацією у Росії.

Відповідно до схвалених поправок до Конституції РФ та інших відповідних законів Рада Федерації 7 грудня 2023 р. затвердила дату проведення виборів Президента РФ – 17 березня 2024 р. ЦВК РФ 8 грудня вперше вирішила провести вибори упродовж трьох днів – 15, 16, 17 березня 2024 р. Даючи старт виборчій кампанії, голова ЦВК РФ Е. Памфілова зазначала, що вибори вперше проводитимуться «у дуже токсичній геополітичній обстановці». Період висунення кандидатів на посаду президента тривав у грудні 2023 р. – початку січня 2024 р. Положеннями законів РФ «Про вибори Президента Російської Федерації» від 10.01.2003 р. (зі змінами і доповненнями від 28.06.2017 р.), про Реєстрацію кандидатів на посаду Президента РФ у ЦВК передбачалися дискримінаційні умови участі у виборах президента. Документи представників партій приймалися до 1 січня 2024 р. Кандидатам від партій, які представлені у Державній думі, збирати підписи не було потрібно. Від цього звільнялися і висуванці від партій, які представлені в законодавчих зборах не менше, ніж третини регіонів РФ. Кандидати від політичних партій, які не входили до центрального чи регіональних законодавчих органів, мали зібрати не менше 100 тисяч підписів із 40 чи більше суб'єктів федерації і представити вчасно на розгляд ЦВК. Самовисуванці та представники партій, які не входять до законодавчих органів РФ чи федеральних округів у порівнянні з представниками партій Держдуми РФ, парламентських партій регіональних

органів законодавчої влади, мали до 27 грудня 2023 р. представити до ЦВК необхідні документи, а потім зібрати як мінімум 300 тисяч підписів від виборців 40 чи більше суб'єктів федерації і представити їх до ЦВК до 31 січня 2024 року. Дозволялося дострокове і дистанційне електронне голосування. Важливим нововведенням виборів було й те, що дозволялося здійснювати голосування як на виборчих дільницях, так і у прибудинкових місцях на окупованих територіях України, а також і у прикордонних з Україною Брянській, Курській, Белгородській областях та у Криму. Дистанційне електронне голосування запроваджувалося у 30 регіонах РФ, зокрема у Москві. Розширювалися повноваження ЦВК, зокрема щодо встановлення помилок у документах претендентів на реєстрацію та винесення відповідних рішень. Самою сильною ознакою цих виборів стала відміна порогу мінімальної участі у виборах, тобто усувалися умови, коли у разі участі меншої половини виборців у голосуванні вибори ставали недійсними. Відтепер, хто з кандидатів набирає більшу кількість голосів навіть при меншій від половини участі чи незначній явці виборців, той все одно ставав президентом країни.

Важливо зазначити, що напередодні кампанії на усіх рівнях і по всій країні були вибудовані неконтрольовані можливості для здійснення масових фальсифікацій. Контролю за урнами вночі не було, спостерігачі від загально визнаних міжнародних організацій не запрошувалося для участі у проведенні виборів, а кишенькові спостерігачі навіть не вважається говорити. Соціологічні опитування у РФ відбувалися вибірковими, не проводилися ні у депресивних регіонах, ні у тих, де питома вага втрат їх представників, мобілізованих на війну проти України, зашкалювала. Опитування щодо доцільності проведення СВО взагалі не проводилися. З 15 мільйонів Москви чи 5,5 млн. Санкт-Петербурга в армію забрали відповідно лише 10 тисяч та 3,4 тисяч осіб. На фронт відправили лише незначну їх частину. Основу збройних сил РФ на війні в Україні складали представники віддалених, депресивних регіонів, населення яких здебільшого було «не русской» національності.

Збереження за Путіним посади президента прогнозувалося з самого початку підготовки цих виборів. Ще до оголошення згоди Путіна у черговий раз балотуватися на посаду президента у вищих ешелонах влади, у ЗМІ з осені 2023 р. поширювалися запевнення у його перемозі. У жовтні 2023 р. Д. Песков особисто заявляв, що у Путіна конкурентів у нинішній час немає і бути не може. Провладні соціологічні опитування свідчили, що Путін має широку підтримку населення не стільки завдяки збереженню ще стабільної економічної ситуації в країні, скільки цілковитому контролю його правлячою кастою ситуації в Росії на усіх рівнях. У листопаді 2023 р. ці слова підтверджувалися результатами соціологічних опитувань. Так Фонд громадської думки повідомляв, що роботу Путіна позитивно оцінювали 77% респондентів, а

негативно – 11%. За даними ВЦІГД (ВЦИОМ) Путіну довіряли 78,5% жителів РФ.

Захід також посприяв цьому. Задовго до виборів і під час їх проведення конгресмени та політики республіканської партії США, упродовж грудня 2023 р. – першої половини квітня 2024 р. не схвалили виділення Україні понад 61 млрд. дол. для закупівлі необхідного озброєння, щоб успішно протистояти агресії РФ і почати виганяти загарбників за межі України. Цим скористалися у Москві. Заволодівши стратегічною ініціативою, російські війська у першому кварталі 2024 р. здійснили незначні, але наступальні операції на сході України, завдали значних руйнувань енергетичній та житловій інфраструктурі. Ейфорія наближення перемоги у війні над Заходом і нацизмом в Україні збільшила й так значну частину оскаженілого російського електорату, відданого Путіну.

Зарубіжні аналітики ще до виборів у середині лютого 2024 р. стверджували, що їх результати будуть штучними. Опозиційні, альтернативні суспільні сили у РФ і на окупованих територіях цілковито придушені і знищені. Упродовж 25-и річного правління В. Путіна сформувався режим його особистої влади. Уся машина державної влади працювала на забезпечення його перемоги. Кремль чекав 80% участі у виборах і трошки меншу кількість голосів за Путіна. Запроваджене з кінця лютого дистанційне голосування не підлягало контролю.

Український політолог Вадим Денисенко вважав, що вибори президента РФ 2024 р. свідчатимуть про завершення формування нової системи управління, що за формою відповідатиме монархії. Відбувається відродження не радянської моделі влади, а сучасної моделі Китаю [6].

В. Путін вперше публічно заявив 8 грудня 2023 р. про висунення своєї кандидатури на участь у президентських виборах під час зустрічі з Героями Росії у Кремлі. 19 грудня 2023 р. він офіційно зареєструвався у ЦВК кандидатом на вибори президента РФ. Прес-секретар президента Д. Песков прокоментував його заяву як не домашню заготовку, а як реакцію Путіна на звернення учасників тієї зустрічі, зокрема Артема Жоги, який попросив його від імені народу Донбаса взяти участь у цих виборах. В. Путін висунув свою кандидатуру як самовисуванець і 18 грудня 2023 р. особисто подав до ЦВК відповідні документи. На його підтримку упродовж 23 грудня 2023 – 17 січня 2024 рр. було зібрано 2,5 млн. підписів (за іншими даними 1,8 млн.) громадян різних регіонів РФ. У грудні 2023 р. відбувся з'їзд партії «Єдина Россия», що є політичною опорою режиму В. Путіна. Для владної еліти РФ президентські вибори 2024 р. стали найважливішою подією, тому цей форум став мобілізаційним для однопартійців із забезпечення підтримки і переконливої перемоги лідера на цих виборах. Під час виборчої кампанії Путіна його підтримали дві провідні парламентські партії – «Єдина Россия» та «Справедливая Россия», тому вони не висували своїх кандидатів. Голова партії «Справедливая Россия» Сергій Миронов у середині грудня 2023 р. заявив, що очолювана ним партія готова запропонувати свої ініціативи до виборчої

програми Президента РФ, які дійсно допоможуть Росії «стати незалежною, суверенною, сильною державою з дуже добрим майбутнім».

В. Путін першим серед самовисуванців здав до ЦВК 22 січня 2024 р. списки виборців на свою підтримку. Через тиждень його було зареєстровано кандидатом на посаду президента 29 січня 2024 р. У той же день було повідомлено, що В. Путін не планує брати участі у передвиборчих дебатах. У поданих до ЦВК документах В. Путіна для реєстрації його кандидатури на ці вибори зазначалося, що у його власності є одна квартира, два автомобілі «Волга» 1965 р. випуску. Упродовж 2018-2022 рр. він заробив 67,591 млн. рублів [7].

Декларація про майно і доходи В. Путіна свідчили, що він живе виключно на заробітну плату, не має жодного відношення до інших доходів від комерційних чи бізнесових структур. Його матеріальне становище виглядає на фоні представників правлячої еліти і бізнесу РФ досить скромно. Про статки його рідних, обсяги їх майна, його соратників та бізнесменів не говориться. Обнародовані командою Навального матеріали, в яких повідомлялося про наявність у В. Путіна котеджу у районах Сочі, дорогоцінних яхт і будинків, коштів і майна його обох дочок за кордоном засвідчували, що подані В. Путіним дані щодо матеріального стану не відповідають дійсності. Дивно, що це не привернуло уваги ні російських, ні зарубіжних ЗМІ та громадських організацій.

Напередодні виборів президента 2024 р. у РФ склалися такі умови, що навіть відомі серед широких кіл суспільства політики, якби й залишилися в країні і на свободі, були б неспроможними скласти конкуренцію Путіну, настільки владна машина усе зробила для перемоги лише її кандидата. При очевидних умовах диктатури і тотального переслідування інакомислячих людей відомі діячі демократичного і центристського спрямування (М. Касьянов, Г. Явлінський, В. Пономарьов, В. Єрофєєв, Г. Каспаров, І. Яковенко, Л. Шевцова та інші) припинили свою політичну активність, емігрували або переключилися на активну наукову чи творчу діяльність. Відомий демократичний діяч Г. Явлінський припинив політичну діяльність і присвятив себе виключно науково-педагогічній роботі. У серпні 2020 р. він опублікував брошуру «Второе июля», в якій констатував завершення і програш майже 30-річної епохи і перспектив цивілізаційного шляху розвитку РФ.

Лише самі радикальні російські опозиціонери перейшли у відкриту опозицію до режиму Путіна. Більшість з тих, хто залишився в Росії і продовжував активно протидіяти режиму Путіна, публічно його критикувати, були кинуті до в'язниці (Ілья Янін, Володимир Кара-Мурза, Олег Орлов, Владлен Меньшиков, Андрій Пивоваров та десятки інших), або уже потрапили на кладовища (Борис Немцов, Олексій Навальний і десятки їм подібних).

Нові опозиційні самостійні діячі, висуванці народних мас, а не правлячих кланів, які спробували взяти участь у президентських виборах, з перших же

днів не були допущені до участі у виборах, до проведення масових публічних акцій під час виборчої кампанії. Жодні претенденти на участь у виборах, які дуже обережно критикували діяльність чинного президента, вимагали відмовитися від расистської ідеології щодо інших народів, відновлення правових і демократичних свобод, припинити репресії всередині держави та агресивну зовнішню політику, варварську війну на знищення України та української нації, звільнити політичних в'язнів, не допускалися до участі у виборах з другорядних причин.

Більшість претендентів зазнали невдачі уже під час реєстрації у ЦВК кандидатом на участь у президентських виборах. Досить неочікуваною кандидатурою на посаду президента виявилася відома 40-річна тележурналістка із м. Ржева Московської області Катерина Дунцова. Вона також самовисуванка. Її публічна діяльність носила обережний характер. У великому інтерв'ю, в основі якого лежала її предвиборча програма, не простежувалася відкрита антипутінська позиція. Вона зазначала, що упродовж його 24-и річного панування Росія переживала стагнацію. Наголошувала, що ціни практично росли щоденно, вживані заходи для стабілізації становища не приносили належних результатів. У її предвиборчій програмі вагоме місце посідали ідеї про демократичне реформування Росії, вимоги припинити війну проти України, звільнити політичних в'язнів, серед них і О. Навального, анулювати закон про іноземних агентів. 20 грудня 2023 р. К. Дунцова подала до ЦВК необхідні документи, щоб зареєструватися кандидатом на участь у виборах президента РФ. Вона виглядала лідером у антивоєнній боротьбі. ЦВК 23 грудня 2023 р. відмовила їй у реєстрації. Причини такого рішення були пояснені ЦВК тим, що у поданих нею документах були виявлені «адміністративні помилки». Апеляцію К. Дунцової на рішення ЦВК Верховний Суд РФ відхилив 27 грудня 2023 р. Детальніша інформація щодо причин такого рішення ЦВК і ВС РФ випливає із повідомлення РІА Новости. К. Дунцову звинувачували у тому, що її діяльність фінансувалася М. Ходорковським, колишнім головою нафтової компанії «Юкос», олігархом, який тривалий час відбував тюремне покарання, а після виходу на волю емігрував з Росії. Він віднесений до групи іноземних агентів Росії. Усі заперечення К. Дунцової щодо її причетності до Ходорковського не були прийняті до уваги. Її запрошували до прокуратури давати пояснення щодо її ставлення до війни РФ в Україні, а питання про відносини з М. Ходорковським з боку прокурорських органів не ставилося. Її також звинувачували у наявності у неї наркотиків. Усе стихло після припинення її політичної роботи.

Ігорю Гіркїну, офіцеру ФСБ РФ, російському націоналісту, одному з очільників сепаратистського і збройного руху на Донбасі, застрільнику війни проти України, ув'язненому у Росії за екстремізм, 29 грудня ЦВК відмовила у реєстрації без пояснень. Сергію Малінковичу, представнику партії «Комуністи Росії» з Алтайського краю, ЦВК також відмовили йому у реєстрації як

кандидату на цю посаду через те, що у його списках підтримки (майже 105 тисяч підписів) було визнано недійсними майже 9 тисяч, що перевищувало 5% допустимого порогу браку у списках підтримки.

Серед усіх претендентів на участь у виборах найбільш небезпечним виявився 60-річний Борис Надеждін, висуванець партії «Гражданская инициатива», який зібрав на свою підтримку понад 200 тисяч підписів виборців. У 1990-і рр. він був головою міськради м. Довгопрудне Московської області; у 1999-2003 рр. проявив себе зрілим законодавцем як депутат Держдуми РФ. Як людина єврейсько-руського Надеждін, на відміну від путіністів та інших рашистів монголоїдного походження, представляв собою багатогранну мудру особистість. Набутий досвід і незмінна позиція Б.Надеждіна свідчили про нього як про зрілого, справедливого і рішучого політика. На підставі обґрунтованих фактів Надеждін постійно публічно виступав проти політичного курсу Кремля, критикував політику Путіна, оскільки вона спричинила згортання демократичних основ державотворення і запровадження авторитарної форми правління. Він піддавав однозначній критиці внесення поправок до Конституції РФ у 2020 р. Послідовно виступав проти збройної агресії проти України під назвою СВО. Він став популярною особистістю, отримав широку підтримку серед населення РФ. Навколо нього згуртувалася більшість російської емігрантської інтелігенції. Хоча у зарубіжних політичних колах він вважався ще маловідомим діячем, проте припускалося, що саме своєю участю у президентських змаганнях він може похитнути режим В. Путіна і здобути міжнародне визнання. З кінця 2023 р. його почали переслідувати, а у 2024 р. за антивоєнну позицію його звинуватили у зраді батьківщини. Але для його ізоляції знайшли інший спосіб. Упродовж 26-31 грудня 2023 р. ЦВК розглядала його документи, зокрема й списки на його підтримку. За одними даними списки складали 180 тисяч, за іншими – понад 200 тисяч. Проте у ЦВК прийняли до розгляду лише 105 тисяч. Серед них експерти ЦВК визнали дійсними лише 95,5 тис. підписів, а у понад 9 тисячах знайшли граматичні помилки, недостовірні біографічні дані, неточні місця проживання, чи, що 11 осіб уже пішли з життя. Це стало офіційною підставою для ЦВК відхилити 8 лютого 2024 р. реєстрацію Надеждіна як претендента на цю посаду. Його оперативна апеляція на рішення ЦВК у зверненні до Верховного Суду РФ мала вагому аргументацію: списки на його підтримку складають 180 тис. осіб, серед яких 100 тис. даних є безспірними. Вивчити необхідно було усі списки, а не тільки відібрані з них. Але цього аргументу ні ЦВК, ні ВС РФ не взяли до уваги. ВС РФ 16 лютого підтримав рішення ЦВК РФ про позбавлення його права на реєстрацію кандидатом для участі у президентських виборах. Б.Надеждін наголошував на прес-конференції, що за соціологічними опитуваннями він посідав на цих виборах друге місце після Путіна, набирав двозначні процентні результати, а експерти ЦВК йому розповідали про

11 померлих у списках на його підтримку. Усі вагомні аргументи Надєждіна відхилялися [8].

Багато експертів вважали, що зняттям Надєждіна з виборчого процесу влада усунула єдиного реального конкурента для В. Путіна. Політолог Аббас Галлямов заявив 9 лютого, наступного дня після рішення ЦВК про відмову Надєждіну у реєстрації кандидатом на посаду президента, що відмова у його реєстрації дуже сильно вдарила по легітимності обрання Путіна президентом. І продовжив: а якби Надєждіна зареєстрували, то у В. Путіна «не було б практично ніяких шансів виграти у нього» боротьбу за президентську посаду. Більш глибокий аналіз політичної ситуації у РФ показує, що Б. Надєднін дійсно був найбільш вагомим опонентом. Однак, навіть за участі й інших подібних Надєждіну кандидатів жоден з них на виборах не зміг би перешкодили перемозі Путіна. Такою у нинішній період склалася політико-правова ситуація у РФ, при якій претенденти, які відкрито відстоювали більш ефективні моделі розвитку Росії, відновлення правового і демократичного устрою у РФ, вимагали припинити війну в Україні, шукати компроміс із світовими гравцями на Заході, а не сподіватися на дружбу з Китаєм, як на єдино можливу запоруку порятунку і перемоги РФ, тобто діяли проти політики Путіна, до участі у виборів не допускалися [9].

Для позбавлення таких претендентів права на участь у виборчих змаганнях існували лише владі відомі механізми, які після виборів все одно стали відомими для широких кіл громадськості. Наслідком такої дискримінації у виборах стало те, що із 33 претендентів, які стартували на виборах, у підсумковий список на реєстрацію їх як кандидатів на посаду президента, затверджених ЦВК у лютому 2024р., ввійшло лише 4 особи. Це - самовисуванець В. Путін, представник партії «Нові люди» ліберальний демократ В. Даванков, голова ЛДПР Л. Слуцький і кандидат від КПРФ М. Харитонов. Останні три були допущені ЦВК до участі у виборах, бо були лояльними кандидатами-угодниками режиму, довіреними, надійними та узгодженими з владою. Вони були носіями рашистського режиму, а їхня публічна поведінка у всіх деталях відповідала політиці команди В. Путіна.

Публічних дискусій між Путіним та цими претендентами не відбулося. Вони у своїй передвиборчій кампанії лише імітували змагання за цю посаду, не порушили жодного радикального питання, відмінного від позиції чинної влади, не критикували режим за помилки у внутрішній та зовнішній діяльності, загарбницьку війну проти України, не висували пропозицій щодо зміцнення політико-правових та демократичних засад у житті держави й суспільства, зниження гостроти міжнародного протистояння, в якому перебувала країна.

У кінці лютого 2024 р. авторитетним ЗМІ Delfi в Естонії було обнародовано естонською та «русской» мовами таємну інструкцію, розроблену владою РФ, як готуватися до президентських виборів 2024 р. та поводитися на приєднаних до Росії українських територіях. З її змісту випливає, що упродовж років правляча

еліта РФ розбудовувала мережу організацій та систему заходів для забезпечення домінування великодержавницької ідеології як в самій РФ, так і на окупованих територіях України. У центрі уваги перебувало забезпечення успіху на трьох напрямках: виборах президента у 2024 р.; суцільна дискредитація політики України на окупованих землях за допомогою домінування пропагандистсько-інформаційної мережі РФ; забезпечення надійної безпеки для місцевих жителів України – вірним панросійській ідеї. Для реалізації цих завдань владою РФ в цілому виділялося 1,1 млрд. євро (у російських рублях). На підготовку і проведення виборів виділялося 740 млн. євро. Виконання цих завдань покладалося на провідні ЗМІ РФ, силові структури (ФСБ, МВС та Росгвардію), місцеві органи влади РФ, колаборантів на окупованих територіях. Для вирішення завдань на цих територіях у 2023 р. було задіяно 4300 осіб. Річний бюджет їх діяльності у 2023 р. складав 600 млн. євро. Правляча у РФ партія «Єдина Росія» для формування своїх партійних організацій на окупованих територіях на 2024 рік отримала 2,5 млн. євро. Український мобільний зв'язок, ЗМІ та інтернет блокувалися, запроваджувалася виключно мережа РФ. На це було витрачено лише у 2023 р. 10 млн. євро. Результати соціопитувань серед місцевого населення направлялися лише вищому керівництву РФ. Контроль за життям місцевого населення ставав більшим, ніж у радянські часи. При такому рівні пильнування 90% інтерв'юєрів під час опитування говорили те, що було потрібно окупантам [10].

Особливе місце у передвиборчій діяльності В. Путіна посідає його Послання до Федеральних зборів (ФЗ) РФ 29 лютого 2024 р. У 2-х годинному зверненні викладалася передвиборча програма та обіцянки виборцям у разі його обрання на цю посаду. У центрі уваги лежали брехливі пояснення причин війни проти України, звинувачення Заходу у сприянні загостренню відносин України з Росією, що призвело до розв'язування війни проти неї, доведення, що СВО Росії проти України підтримує «абсолютна більшість росіян». Він пригрозив застосувати ядерну зброю для захисту інтересів РФ. В. Путін спробував змалювати становище РФ у нормальному стані, показати, що війна, міжнародні санкції та інші зовнішні складнощі не заважають розвитку країни. І водночас він говорив про низькі доходи значної частини населення, що 13,5 млн. росіян продовжують жити за межею бідності, визнав, що у тяжкому фінансовому становищі знаходиться біля 30% багатодітних сімей. Пообіцяв знизити цей показник у 2030 р. до 12%. Він заявив про створення цілі низки програм у соціальній сфері, формування пільгової іпотеки на житло та податкові пільги для великої кількості населення, особливо для сімей з малолітніми дітьми. Пообіцяв до 2030 р. підвищити місячну оплату праці з нинішніх 19 тис. руб (190 євро) до 35 тис. руб (350 євро). Велика увага приділялася зростанню інвестицій у всі галузі економіки, посиленню мережі цифровізації, покращенню оснащення освітніх установ, збільшенню капітальних вкладень у розвиток науки, будівництво нових доріг, удосконаленню системи автоперевезень,



розвитку малого і середнього бізнесу у регіонах, спорту та його інфраструктури, створенню нових видів виробництва у важливих галузях економіки на всій території РФ. Він також заявив, що РФ стане однією з 4-х найвизначніших економічних держав світу; відзначив самі високі темпи економічного її розвитку у 2023 р., які були вищими від загальносвітових і вищими, ніж у всіх країнах «Великої Сімки»; що величезну роль у значному зростанні економіки Росії відіграв «запас міцності, створений за останнє десятиліття» [11].

Він пообіцяв відчутне покращення життя пересічних громадян; зробив росіянам рекордну кількість обіцянок, які справляли масштабні враження про перспективи радикальних змін у соціальній сфері, економіці, регіональному розвитку та в усіх сферах бізнесової діяльності. Передбачається збільшення підтримки малоімущих та хворих людей, багатодітних сімей та усіх сімей з дітьми. Заплановано виділити 1 трил. руб. на модернізацію системи охорони здоров'я. За підрахунками журналістів під час виступу він в цілому запропонував витратити із держбюджету понад 10 трил. рублів на величезну кількість нових проєктів. Для виконання цих обіцянок Путіна потрібно буде збільшувати додаткові витрати на схвалені бюджети в середньому на 1,2-1,4 трил. руб. щорічно до 2030 року [12].

Під час засідання уряду РФ 14 березня за участю В. Путіна було прийняте рішення про запуск усіх нових національних проєктів, озвучених у Посланні до ФЗ. Основне місце посідали питання демографії, охорони здоров'я, покращення освіти усіх рівнів, виховання дітей та молоді, індивідуальної фахової підготовки. Належна увага відводилася забезпеченню технологічного суверенітету РФ, формування нової інфраструктури для розвитку міст, сіл, транспорту.

Історик, професор Центру вивчення сучасної історії (Потсдам, ФРН) Ян Берендс вважав, що обіцянок було озвучено дуже багато. Немає сфери, яку б Путін обійшов увагою, де б він щось не пообіцяв. Це, звичайно, ілюзія, що усе це можна буде реально виконати у довготривалій перспективі, оскільки більша частина російських грошей спрямовується на оборонну промисловість, на війну, як це було у радянські часи. Він наголосив, що якщо В. Путіну, який перебував при владі вже понад 20 років, не вдалося покращити рівень шкільної освіти та інфраструктури у мирний період, то тим більше піддано великому сумніву те, що це може відбутися у нинішні часи, у розпалі війни [13].

У кінці своєї промови В. Путін успіх усіх озвучених у посланні обіцянок, починань і соціальних програм узалежнив від ситуації на фронті. Політолог Філіпп Лаусберг (Центр європейської політики, Брюссель) наголошував, що кліка та В. Путін збережуть владу і себе, якщо зможуть добитися прийнятних для них умов завершення війни у довготривалій перспективі. При інших варіантах їх чекає крах і кримінальне переслідування [13].

Проаналізувавши 6-ти річні обіцянки В. Путіна, фахівці ставлять закономірні запитання, звідки В. Путін додатково віднайде величезні кошти обсягами від

110 млрд. до 130 млрд. дол., щоб їх виконати. Адже приріст економіки РФ не є відчутним: у 2022 р. - падіння на 1,2%; у 2023 р. – приріст на 3,6%; а у 2024 р – прогнозується найнижчим серед країн Великої Сімки. Д. Полевой (директор компанії Astra) дав відповідь на це питання. В. Путін обкладе податками охігархів, щоб вони сплатили його виборчі обіцянки [14].

Голова ЦВК Е. Памфілова заявила 24 січня 2024 р., що спостерігати за виборами приїде до 1 тисячі представників від країн СНД, ШОС, Азії та Африки. При цьому було повідомлено, що представників міжнародних організацій, зокрема ОБСЄ, в якості спостерігачів за президентськими виборами у РФ, не запрошували. На її думку, їхня діяльність не є прозорою і демократичною. Російська сторона вирішила їх не запрошувати, щоб не брати разом з ними участі у їхніх хитрощах та інтригах [15]. Але у перший день виборів Е. Памфілова повідомила, що за виборами спостерігає 333,6 тисяч спостерігачів (російських та зарубіжних). Трохи пізніше ЦВК РФ наголошувала, що за виборами спостерігало 1115 представників від 129 держав світу. У порівнянні з представниками РФ питома вага іноземних спостерігачів склала аж 0,33%. Зате частка іноземних держав, які вони представляли, сягнула аж 66%. Хто ці спостерігачі і які країни представляли невідомо. Усі вони заявили про відсутність порушень виборчого процесу, визнали чистоту проведення цих виборів.

У перший день виборів 15 березня В. Путін знаходився у президентській резиденції у Ново-Огарьовому (Підмосков'я). Через відеозв'язок він провів засідання РНБО. Проінформував про посилення обстрілів західних регіонів України. Сказав, що від 12 березня майже 2,5 тисяч озброєних осіб на 25 танках, 40 бронемашинах прагнули прорватися до Белгородської та Курської областей, щоб перешкодити проведенню виборів та відволікти українське населення від власних проблем в Україні. Їхня операція була безуспішною. Як він повідомив, вони втратили 60% особового складу та понад 50% бронетехніки. «Такі ворожі удари не залишаться безкарно» - злісно пригрозив В. Путін. Після проведення засідання РНБО В. Путін проголосував на виборах дистанційно методом онлайн [15].

Підведення попередніх підсумків голосування на усіх 94 тисячах виборчих дільницях РФ відбулося досить оперативно. Офіційні результати виборів ЦВК оголосила уже 18 березня 2024 р., а не упродовж 10 днів після завершення голосування, як передбачено законодавством. З посиланням на РІА Новости від 21 березня 2024 р. ЦВК РФ інформувала, що у президентських виборах РФ взяло участь 77,44% виборців. В абсолютних цифрах це складає до 87,6 млн. виборців. Цей результат випереджає навіть показник учасників подібних виборів 1991 року (74,67%). Періоди 1991 та 2024 рр. у РФ були різними: у першому громадяни боролися за формування правового демократичного устрою, у другому – росіяни віддали перевагу диктаторській моделі розвитку Росії. На президенських виборах 2018 р. питома вага учасників також була

високою – 67,5%. На нинішніх виборах за В. Путіна проголосувало 76,278 млн. виборців, що складає 87,28% голосів виборців, які проголосували. А в цілому результат В. Путіна складає 68,1% від усіх громадян, які мають право голосу (112 млн. чол.). Це майже на 10% кращий результат підтримки Путіна у порівнянні з його успіхом у 2018 р. (77,53% його підтримки серед тих, хто взяв участь у виборах). Явка військовослужбовців ЗС РФ на цих виборах склала 99,8% учасників. Дистанційним голосуванням скористалося понад 8 млн. чол., ще біля 2,6 млн. осіб проголосували достроково. У Москві проголосувало онлайн майже 3,7 млн. чол., або майже половина виборців столиці, з яких В. Путін отримав 89,1% голосів. На зарубіжних виборчих дільницях проголосувало не менше 372 тис. чол. За В. Путіна віддали голоси 72,3% виборців, проти 85,02% у 2018 р. [16; 17]. Інші три кандидати на цю посаду разом набрали всього 11,36% голосів, зокрема Н. Харитонов – 4,31%; В. Даванков – 3,85%; Л. Слуцький – 3,2% [18; 19].

На попередніх президентських виборах 2018 р. представник КПРФ одноосібно отримав 12% голосів. А на нинішніх усі три кандидати ледве дотягнули до цієї позначки. Незважаючи на це, усім 4-м кандидатам, які боролися за посаду президента, витрати на виборчу кампанію будуть компенсовані. Найбільше коштів витратив В. Путін, до 317 млн. рублів. Адже по Закону про вибори президента РФ політичним партіям, які висували своїх кандидатів, передбачається бюджетне фінансування, якщо їх кандидат отримає на президентських виборах понад 3% голосів. Їм передбачається 152 рублів за кожний отриманий голос. Таким чином, усі три суперники В. Путіна поповнять відповідну партійну касу на 400-500 млн. рублів. А завдяки здобутим В. Путіним високих результатів на виборах, обидві правлячі парламентські партії «Єдина Россия» та «Справедливая Россия», які підтримували його на виборах, отримають величезні компенсації [17].

В. Путін у ніч з 17 на 18 березня провів годинну прес-конференцію у своєму виборчому штабі. Він зазначив, що «в умовах нинішнього дня, враховуючи реальну ситуацію, у якій ми всі знаходимося, значна частина традиційного електорату, який підтримує опозицію, віддали все-таки перевагу діючому главі держави». Він похвалив запровадження дистанційного електронного голосування, різко негативно поставився до тих, хто псував бюлетені, сказав, що вони напаскудили тим, хто прийшов «виконати свій громадянський обов'язок». Окремо він прокоментував голосування за нього на окупованих територіях України. Він вважає це ознакою того, що Росія «робить усе правильно». Влада РФ повідомляла про те, що на територіях Запорізької, Херсонської, Донецької, Луганської областей, окупованих російськими військами, за Путіна проголосувало більше, ніж у самій Росії – 88-90% з тих, хто взяв участь у виборах [20].

За іншими даними на окупованих територіях України результати підтримки Путіна досягали й 94%. Необхідно зазначити, що відсутність даних ЦВК щодо

питомої ваги учасників виборів на окупованих територіях є закономірною. ЦВК зазначала, що виборчим правом у РФ володіє 113 млн. громадян. Населення Росії складає не більше 138 млн. чол. (офіційні дані 147 млн. ставляться під сумнів), тому виборчим правом РФ володіє не 113 млн. чол., а 108 млн. чол. Таким чином, ЦВК зарахувала до 5 млн. дорослого населення окупованих територій України, які мали право голосу на президентських виборах РФ. Незважаючи на величезні багатопланові зусилля і заходи окупантів, вливання коштів у соціальну сферу, заохочення та всілякі примусові методи, що ці вибори відбувалися на загарбаних Росією територіях України, під страхом покарання і примусу, у присутності озброєних військових як на дільницях, так і в домашніх оселях, участь місцевого населення у виборах була найнижчою серед усіх регіонів РФ, вона ледве досягла 40%. Тобто, дані ЦВК РФ про кількість учасників виборів на окупованих Росією територіях України перебільшені більш як у 2 рази.

Усі конституційні та законодавчі зміни щодо виборчої системи РФ були вперше застосовані на цих виборах у 2024 р. й дуже добре сприяли маніпулюванню і фальсифікації результатів виборів. Це дало підставу незалежним експертам зробити висновки, що ці зміни сприяли проведенню самих непрозорих виборів за 30 років існування РФ. Восьмі президентські вибори у сучасній історії РФ виявилися найбільш сфальсифікованими. Russkaya служба «The Moscow Times» 18 березня відреагувала на переобрання Путіна на 5-й термін наступним чином: «Тріумф, трагіфарс, пародія». Німецьке інформрагентство «DW» констатувало 18 березня, що це були вибори без вибору.

Місцева влада змушувала підлеглих задовго до виборів приймати у них участь. Понад 100 тисяч бюджетних організацій РФ брали активну участь у передвиборчій агітації і закликали голосувати за Путіна. До того ж більша частина їх письмових закликів за змістом цілковито співпадали між собою. Бюджетників і співробітників держкомпаній по всій Росії примушували голосувати чи на дільницях, чи при допомозі ДЕГ. Після цього керівництво вимагало відзвітуватися про участь у голосуванні. Електронне, дострокове голосування, триденний термін виборів, відключення відеотрансляцій з дільниць голосування, а також відсутність спостерігачів від авторитетних міжнародних організацій, наявність їх від країн, які однозначно і сліпо підтримують політику РФ давали широкі можливості для підготовки потрібних результатів виборів. Незалежні спостерігачі упродовж трьох днів голосування повідомляли про порушення по всій країні. Серед них були і традиційні скарги на примусове голосування, вкидання додаткових бюлетенів до урн, відсутність закритих кабін для голосування, присутність правоохоронців, які перевіряли бюлетені, перед тим, як виборці мали вкидати їх до ящиків для голосування.

Російські опозиційні сили в еміграції констатували масштабні фальсифікації результатів виборів. «Новая газета», «Важные истории», «Meduza», «Голос»,

«ОВД-Инфо», «Верстка», що з кінця 2023 р. видаються у Європі, повідомляли 19-20 березня, що президент намальований. Цими виборами президента Путіна встановлено історичний рекорд за рівнем фальсифікації виборів у Росії. Кореспондентами «DW», організаціями та рухами «Важные истории», «Голосу», «Зеркала» припускалося, що за Путіна було вкинуто від 20 до 30 млн. додаткових бюлетенів, що за нього проголосувало не 76 млн. чол., а 46 млн., а представники «Холоду» стверджують, що й до половини бюлетенів могло бути вкинуто за Путіна. Співголові «Голосу» Станіславу Андрійчуку вдалося зафіксувати на відео масове вкидання бюлетенів у Краснодарі. Він також констатував, що масштаби фальсифікацій стало набагато складніше виявляти. А відомому експерту з технологій проведення виборів Роману Удоту вдалося під час голосування 15 березня «виявити абсолютно однакові цифри про явку на виборах виборчих комісій у різних регіонах РФ». Він вважає, що як мінімум 1/3 голосів було сфальсифіковано на користь Путіна. А в останній день голосування порушень було найбільше. Можливостей голосувати таємно не було, бо у більшості кабінки не було занавісок. Члени виборчих комісії та поліцейські ретельно перевіряли бюлетені виборців перед їх вкиданням в урну. Усі випадки щодо зіпсування бюлетенів, додаткові записи в них розслідувалися. Проти виборців, записи у бюлетенях яких вимагали припинити війну, засуджували СВО, дискредитували армію, або які викреслювали прізвище Путіна і вписували замість нього інше, засуджували його діяльність, псували власний бюлетень складалися протоколи і розпочиналося розслідування, що завершувалося адміністративним покаранням, яке вносилося до анкетних даних конкретної особи як адміністративне правопорушення. Усі протестні політичні надписи на бюлетенях фіксувалися, а підпал чи псування урни, зіпсування кількох бюлетенів тягнули на кримінальне покарання. Безпрецедентна кількість подібних випадків мала місце у Москві, Петербурзі, Катеринославі, Воронежі, Ростовській області, Краснодарському краї та інших регіонах. Порушувалися кримінальні справи за статтю 141 Кримінального кодексу – «перешкоджання здійсненню виборчих прав чи роботі виборчих комісій». Термін покарання передбачався максимум до 5 років ув'язнення. Така форма протесту охопила найбільше виборців віком 50 і більше років. Голова ЦВК Е. Памфілова зазначала, що протестні вказівки виборцям надходили з України та інших зарубіжних країн [20].

Необхідно зазначити, що розроблені механізми диктаторської влади на усіх рівнях щодо нейтралізації дій опозиції та схиляння і примусу до участі населення у голосуванні діяли дуже ефективно. В умовах тотального контролю, охоплення якого набувало нечуваного рівня з наближенням виборів, опозиція не могла викривати ці правопорушення і виводити махінаторів на чисту воду. Опозиційним силам Росії вдалося організувати лише одну вагому акцію під назвою «У полудень проти Путіна». Ця ідея належала экс-депутату парламента Санкт-Петербурга Максиму Резніку, який через небезпеку ув'язнення за

опозиційну діяльність вимушено переїхав до Литви. За повідомленням контррозвідки Литви, на соратника О. Навального, голову його виборчого штабу Леоніда Волкова, який також знаходився у Литві, було здійснено напад спецслужб РФ, щоб залякати опозиціонерів, які проживають за кордоном, знизити їхній вплив на громадську думку у Росії напередодні виборів. Як повідомляло агенство Reuters, прокуратура Москви прийняла 27 лютого 2024 р. рішення про заборону і притягнення до відповідальності тих, хто візьме участь у зібраннях 17 березня 2024 р. біля виборчих дільниць на заклик опозиції. Населення країни тричі про це попереджалося. Згодом, Роскомнагляд 2 березня 2024 р. заборонив сайти опозиційного проекту «Полдень против Путина». Незважаючи на протидію влади, все ж цю акцію підтримали інші опозиціонери, зокрема й О. Навальний, незадовго до своєї смерті. В останній день виборів, у неділю 17 березня багато тисяч противників режиму Путіна, прихильників проведення демократичних і політичних реформ, припинення війни Росії проти України, особливо у Москві і Санкт-Петербурзі, у всіх великих містах Сибіру та Уралу, прийшли опівдні до виборчих дільниць і стояли кілька годин, щоб засвідчити свою позицію. Така акція громадянської непокори носила масовий характер у всіх містах РФ. Також багатоисельними були зібрання біля виборчих дільниць у Вірменії, Казахстані, де репресивні органи РФ. Але й ця за масовістю найбільша протестна акція не могла зашкодити завершити виборчі процеси за сценарієм правлячої еліти. Більше того, влада трубила на весь світ, що поява значної частини росіян біля виборчих дільниць опівдні 17 березня свідчила про масове бажання виборців в останні години скористатися своїм виборчим правом. Голова ЦВК Е. Памфілова та речниця МЗС РФ М. Захарова заявляли, що виборці прийшли до виборчих дільниць в останній день виборів не на підтримку цієї акції, а для того, щоб виконати свій громадянський обов'язок і проголосувати [21].

Реакція світової спільноти на результати цих виборів стала закономірною і не викликає здивування. Керівники розвинених країн світу прийняли до відома результати виборів у РФ, але не привітали В. Путіна з перемогою на президентських виборах, бо не визнали їх результатів, вважають їх не відкритими і не прозорими, організованими і проведеними під примусом і на нечуваній антидемократичній основі. Західний світ вважає, що ці вибори не були вільними і чесними. У спільній Заяві понад 50 країн ООН засудили проведення президентських виборів РФ на території іншої держави – України, оскільки це є порушенням принципів суверенітету та територіальних принципів. Наголошено, що ООН постійно закликала світові держави не визнавати статусу Криму, міста Севастополя, а також статусів Донецької, Херсонської, Луганської, Запорізької областей у складі РФ. Усі ці області – невід'ємна складова Української держави. Вимагалось, щоб РФ утрималася від проведення виборів на тимчасово окупованих територіях. У цій Заяві відзначалися незмінна підтримка незалежності, суверенітету і територіальної

цілісності України, що результати таких виборів не матимуть визнання положеннями міжнародного права [22]. Генсек ООН Антонії Гутерреш 16 березня засудив спробу проведення президентських виборів на окупованих територіях України. «ООН і надалі однозначно стоїть на позиції збереження суверенної, незалежної, єдиної і територіально інтегрованої України у кордонах, визнаних на міжнародному рівні, відповідно до резолюцій ООН». Генсек НАТО заявив, що вибори у Росії не були ні вільними, ні чесними. Голова Європейської Ради Шарль Мішель 15 березня 2024 р., не чекаючи оголошення офіційних результатів, у саркастичній формі першим привітав В. Путіна з черговим успіхом. Наголосив, що у Росії «немає ні опозиції, ні свободи, ні можливості вибирати» [23].

Країни ЄС схвалили Заяву як про невизнання результатів виборів у РФ, так і про невизнання їх на окупованих територіях України. Адміністрацію США не здивували результати виборів президента Росії, проте вона наголосила 18 березня 2024 р., що продовжить працювати з Путіним, виходячи з реальності, що він – президент Росії. Крім того, США заблокували заяву країн Великої сімки від 20 березня 2024 р. про засудження виборів президента РФ. Канцлер ФРН О. Шольц вважає, що В. Путін є авторитарним керівником, який сформував свою владу на засадах цензури, пригніченості та насилля. О. Шольц заявив, що Росія є «диктаторською державою, якою править В. Путін на принципах, сформованих на основі його власних переконань». А організація і проведення виборів на окупованих територіях України, на його думку, відбулося з брутальним порушенням положень міжнародного права і тому вважає їх недійсними. МЗС Польщі 17 березня 2024 р. констатувало, що вибори у РФ відбулися у недемократичних умовах. Вони не відповідали ні правовим засадам, не були ні вільними, ні чесними. Переважна більшість держав Європи поділяли ці погляди. Президент України В. Зеленський оцінив президентські вибори у РФ однозначно нелегітимними.

Першими країнами, керівники яких привітали Путіна з перемогою, були КНДР, КНР, Індія, Туреччина, Венесуела, Нікарагуа. Серед пострадянських держав це зробили Білорусь, Вірменія, Узбекистан, Таджикистан, Казахстан. Багато лідерів Азійських, Африканських та Латиноамериканських країн вітали Путіна з черговою перемогою, а значна частина народних мас, особливо двох останніх континентів, натхненно святкувала чергову перемогу Путіна і висловлювала велику радість з цієї нагоди.

Після оголошення офіційних результатів виборів Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан направив 21 березня привітання В. Путіну з нагоди його нового обрання Президентом РФ. Він з радістю відзначив те, «що співробітництво між Угорщиною та Росією ґрунтується на взаємній повазі, що дозволяє обговорювати важливі питання нинішнього дуже складного геополітичного становища». Наголосив, що Угорщина дотримується мирної політики, що складає важливу умову для відновлення миру чим пошвидше. Запевнив, що

Угорщина готова до поглиблення двосторонніх відносин у всіх сферах, не обмежених міжнародним правом [24].

Важливо зазначити, що В. Орбан на початку лютого 2022 р., перед початком війни РФ проти України зустрічався у Кремлі з В. Путіним. Переговори тривали 5 годин. Не випадково їх дії були синхронізовані після початку СВО в Україні. Угорщина дотримується у цій війні нейтралітету. Торгівельно-економічні відносини обох держав успішно розвиваються. Користуючись тяжким воєнним становищем України, Будапешт вимагає від неї відновити права угорців Закарпаття станом на 2015 рік. Йдеться про права усіх нацменшин України, викладені у злочинному для української нації і скасованому законі Ківалова-Колісніченка 2012 р. Влада Угорщини, збереженням нейтралітету у війні РФ з Україною та цією вимогою щодо прав угорців Закарпаття, демонструє свою прихильність до РФ, розвиває з нею дуже вигідні для себе торговельні відносини і сподівається отримати у разі її перемоги над Україною важливу винагороду, зокрема й територіальну.

В. Путін у своїй першій промові в якості переможця вранці 18 березня не вдався до оцінки результатів виборів та висловлення вдячності за довіру, до викладення планів своєї майбутньої діяльності. Головну увагу він зосередив на проведенні СВО в Україні, оцінив її як найважливіше завдання у своїй роботі, виправдовував цю операцію, всупереч такому однозначному засудженню її з боку світових держав та міжнародних організацій. У цьому виступі В. Путін засудив політику країн, що підтримують незалежність Тайваню; зазначив, що «Тайвань є органічною складовою КНР» і висловив підтримку Пекіну. Спроби протидіяти об'єднанню Китаю і Тайваню, на його переконання, приречені на поразку. Путін тішився тим, що РФ і КНР разом з Бразилією, ПАР, Індією є членами економічного союзу BRICS, мета якого усунути США з подіуму глобального панування на світових ринках [25].

*(Продовження статті у наступному номері журналу «ПВІ»)*

#### Список використаних джерел та літератури

1. Горбулін В.П. Мій шлях у задзеркалля. Не лише подорожні нотатки. К.: Брайт Букс, 2019. 280 с.
2. ПАРЕ ухвалила дві резолюції на підтримку України. *Укрінформ*. 12.10.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3773260-pare-uhvalila-dvi-rezolucii-na-pidtrimku-ukraini.html>
3. Музиченко О. Страх і стратегія Путіна: чому диктатор прагне закінчити війну до виборів президента у США. *ТСН*. 24.11.2023. URL: <https://tsn.ua/politika/strah-i-strategiya-putina-chomu-diktator-pragne-zakinchiti-viynu-do-vivoriv-u-ssha-2457196.html>
4. Лебедина пісня Путіна. Чому його Росія розвалиться, хоча зараз і здається сильною. *Фокус*. 01.11.2024. URL: <https://focus.ua/uk/61915/-lebedina-pisnya-putina-chomu-yogo-rosiya-rozvalitsya-hocha-zaraz-i-zdayetsya-silnoyu>
5. Явлинский Г. О позиции партии «Яблоко» на выборах президента России в 2024 году. Официальный сайт партии «Яблоко». 12 марта 2024 г.



6. Денисенко В. Новый цар. Что изменит Путин в России после своей победы на выборах. *Фокус*. 12.03.2023. URL: <https://focus.ua/uk/opinions/610530/-novyy-car-cto-izmenit-putin-v-rossii-posle-svoey-pobedy-na-vyborah>
7. Bendarzszevszkij A. Hosszu sorokban allnak az oroszok, hogy Putyin-ellenes jelölre szavazzanak. *Index*. 2024.01.29. URL: <https://index.hu/kulfold/2024/01/29/orosz-valasztas-kampany-borisz-nagyezsdin-vlagyimir-putyin-haboruellenes-retorika-haboru/>
8. Президентские выборы в России: главному оппоненту Путина Борису Надеждину отказали в регистрации. *New Voice*. 08.02.2024. URL: <https://www.nv.ua/world/cauntries/vybory-v-rossii-glavnomu-opponentu-putina-borisu-nadezhdinu-otkazali-v-registracii-novosti-rossii-50391030.html>
9. Forrás D. Kicsoda Borisz Nagyezsgyin, a Putyin hatalmara toro haboruellenes orosz politikus? *Portfolio*. 2024.02.01. URL: <https://www.portfolio.hu/podcast/20240201/kicsod-borisz-nagyezsgyin-a-putyin-hatalmara-toro-haboruellenes-orosz-politikus-666705>
10. Kiszivargott dokumentumok szerint alaposan megagyoztak az orosz elnökvalasztasnak. *Index*. 2024.03.17. URL: <https://index.hu/kulfold/2024/03/17/vlagyimir-putyin-elnokvalasztas-szavazas-oroszország-gazdaság-hadsereg/>
11. Лебедева О. Путин перед выборами пообещал россиянам перемены в соцсфере. *DW*. 29.02.2024. URL: <https://www.dw.com/ru/putin-pered-vyborami-poobesal-rossianam-bolsie-izmenenia-v-socsfere/a-68401277>
12. Морохин Д. Вечный двигатель войны. Расходы российского бюджета за последние два года раздулись на 12 триллионов рублей. Исследование «Новой газеты – Европа». 2024 апрель. URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2024/04/01/vechniy-dvigatel-voiny>
13. Бушуев М. «Пакт с россиянами». Немецкие эксперты о послании Путина. *DW*. 29.02.2024. URL: <https://www.dw.com/ru/novyj-pakt-s-rossianami-nemeckie-eksperty-o-poslanii-putina/a-68409535>
14. Tiszóczy R. Putyin az oligarchakat adoztotna, hogy kifizesse választási ígereit. *HVG*. 2024. Március 14. URL: <https://hvg.hu/gazdasag/2024/20240314-elnokvalasztas-2024-g7-gazdasagi-novekedes-munkaerohiany-orosz-ukran-haboru-oroszország-putyin-valasztasi-igeretek>
15. Szavazohelyi incidensek tartítottak az orosz elnökvalasztas első napját-videók. *Infostart*. 2024. Március 15. URL: <https://infostart.hu/kulfold/2024/03/15/szavazohelyi-incidensek-tartítottak-az-orosz-elnokvalasztas-első-napját-videók>
16. Результаты выборов президента России - 2024. Главные цифры. *Kommersant*. 18.03.2024. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/6579312>
17. Путин набрал 87,28 процента голосов на выборах после обработки 100% протоколов. РИА Новости. URL: <https://ria.ru/20240318/putin-1934032258.html>
18. РИА Новости. Выборы Президента РФ 2024 года. URL: <https://ria.ru/20240321/president-1934671586.html>
19. Выборы президента России в 2024 году. URL: <https://lenta.ru/articles/2024/02/20/vybory-prezidenta-rossii-v-2024/#a21-ulokxrmun7ix>
20. Итоги выборов – 2024: Путин побеждает с рекордным результатом и явкой – как и хотел Кремль. Главное. *BBC*. 18.03.2024. URL: <https://www.bbc.com/russian/articles/clj16yn123wo>
21. Вкраденый трон: чому Путін – нелегітимний. Freedom. YouTube. 05.05.2024. <https://uatv.ua/uk/vkradeniy-tron-chomu-putin-nelegitymnyi/>
22. Oroszország Ukrajna területén is szavaztat az elnökre – rengeteg ország tiltakozik. *Infostart*. 2024.03.16. URL: <https://infostart.hu/kulfold/2024/03/16/oroszország-ukrajna-területén-is-szavaztat-az-elnokre-rengeteg-ország-tiltakozik>
23. Putyin nyert, de ez nem volt választás. *HVG*. 2024.03.17. URL: [https://hvg.hu/vilag/20240317\\_putyin-nyert-de-ez-nem-volt-valasztas](https://hvg.hu/vilag/20240317_putyin-nyert-de-ez-nem-volt-valasztas)
24. Orban Viktor levelet írt Vlagyimir Putyinnek. *Magyar Nemzet*. 2024.03.21. URL: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2024/03/orban-viktor-levelet-irt-vlagyimir-putyinnak>

25. Osszeszedtuk, kik gratuláltak es kik nem Vlagyimir Putyin gyozelmehez. *Index*. 2024.03.22. URL: <https://index.hu/kulfold/2024/03/22/oroszorszag-vlagyimir-putyin-elnokvalasztas-gratulacio-kina-india-latin-amerika-nyugat/>

### References

1. Horbulin, V.P. (2019). *Miy shlyakh u zadzerkallya. Ne lyshe podorozhni notatky*. Kyiv: Brayt Buks. [In Ukrainian].
2. PARE ukhvalyla dvi rezolyutsiyi na pidtrymku Ukrayiny. *Ukrinform*. 12.10.2023. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3773260-pare-uhvalila-dvi-rezolucii-na-pidtrimku-ukraini.html> [In Ukrainian].
3. Muzychenko, O. (2023). Strakh i stratehiya Putina: chomu dyktator prahne zakinchyty viynu do vyboriv prezidenta u SSHA. *TSN*. 24 lystopada. [Online]. Available from: <https://tsn.ua/politika/strah-i-strategiya-putina-chomu-diktator-pragne-zakinchiti-viynu-do-vivoriv-u-ssha-2457196.html> [In Ukrainian].
4. Lebedyna pisnya Putina. Chomu yoho Rosiya rozvalyt'sya, khocha zaraz i zdayet'sya syl'noyu. *Fokus*. 01.11.2024. [Online]. Available from: <https://fokus.ua/uk/61915/-lebedina-pisnya-putina-chomu-yogo-rosiya-rozvalitsya-hocha-zaraz-i-zdayetsya-silnoyu> [In Ukrainian].
5. Yavlinskiy, G. (2024). O pozitsii parti "Yabloko" na vyborakh prezidenta Rossii v 2024 godu. *Ofitsial'nyy sayt partii "Yabloko"*. 12 marta. [In Russian].
6. Denysenko, V. (2023). Novyy tsar. Sheho zminyt' Putin v Rosiyi pislya svoeyi peremohy na vyborakh. *Fokus*. 12 bereznya. [Online]. Available from: <https://fokus.ua/uk/opinions/610530/-novyy-car-cto-izmenit-putin-v-rossii-posle-svoey-pobedy-na-vyborah> [In Ukrainian].
7. Bendarzsevszkij, A. (2024). Hosszu sorokban allnak az oroszok, hogy Putyin-ellenes jeloltre szavazzanak. *Index*. 29.01. [Online]. Available from: <https://index.hu/kulfold/2024/01/29/orosz-valasztas-kampany-borisz-nagyezsdin-vlagyimir-putyin-haboruellenes-retorika-haboru/> [In Hungarian].
8. Prezidentskiye vybory v Rossii: glavnomu opponentu Putina Borisu Nadezhdinu otkazali v registratsii. *New Voice*. 08.02.2024. [Online]. Available from: <https://www.nv.ua/world/cauntries/vybory-v-rossii-glavnomu-opponentu-putina-borisu-nadezhdinu-otkazali-v-registracii-novosti-rossii-50391030.html> [In Russian].
9. Forrás, D. (2024). Kicsoda Borisz Nagyvezsgyin, a Putyin hatalmara toro haboruellenes orosz politikus? *Portfolio*. 01.02. [Online]. Available from: <https://www.portfolio.hu/podcast/20240201/kicsod-borisz-nagyvezsgyin-a-putyin-hatalmara-toro-haboruellenes-orosz-politikus-666705> [In Hungarian].
10. Kiszivargott dokumentumok szerint alaposan megagyoztak az orosz elnokvalasztasnak. *Index*. 2024.03.17. [Online]. Available from: <https://index.hu/kulfold/2024/03/17/vlagyimir-putyin-elnokvalasztas-szavazas-oroszorszag-gazdasag-hadsereg/> [In Hungarian].
11. Lebedeva, O. (2024). Putin pered vyborami poobeshchal rossiiyanam peremeny v sotssfere. *DW*. 29.02. [Online]. Available from: <https://www.dw.com/ru/putin-pered-vyborami-poobeshchal-rossiiyanam-bolsie-izmenenia-v-socsfere/a-68401277> [In Russian].
12. Morokhin, D. (2024). Vechnyy dvigatel' voyny. Raskhody rossiyskogo byudzheta za posledniye dva goda razdulis' na 12 trillionov rubley. Issledovaniye "Novoy gazety – Yevropa". Aprel'. [Online]. Available from: <https://novayagazeta.eu/articles/2024/04/01/vechnyi-dvigatel-voiny> [In Russian].
13. Bushuyev, M. (2024). "Pakt s rossiyanami". Nemetskiye eksperty o poslanii Putina. *DW*. 29.02. [Online]. Available from: <https://www.dw.com/ru/novyj-pakt-s-rossiiyanami-nemetskiye-eksperty-o-poslanii-putina/a-68409535> [In Russian].
14. Tiszóczy, R. (2024). Putyin az oligarchakat adoztotna, hogy kifizesse valasztasi igereteit. *HVG*. Marcius 14. [Online]. Available from: <https://hvg.hu/gazdasag/2024/20240314-elnokvalasztas-2024-g7-gazdasagi-novekedes-munkaerohiany-orosz-ukran-haboru-oroszorszag-putyin-valasztasi-igeretek> [In Hungarian].

15. Szavazohelyi incidensek tarkítottak az orosz elnökvalasztas elso napjat-videok. *Infostart*. (2024). Marcius 15. [Online]. Available from: <https://infostart.hu/kulfold/2024/03/15/szavazohelyi-incidensek-tarkítottak-az-orosz-elnokvalasztas-elso-napjat-videok> [In Hungarian].
16. Rezul'taty vyborov prezidenta Rossii – 2024. Glavnnyye tsifry. *Kommersant*. 18.03.2024. [Online]. Available from: <https://www.kommersant.ru/doc/6579312> [In Russian].
17. Putin nabral 87,28 protsenta golosov na vyborakh posle obrabotki 100% protokolov. *RIA Novosti*. [Online]. Available from: <https://ria.ru/20240318/putin-1934032258.html> [In Russian].
18. RIA Novosti. Vybory Prezidenta RF 2024 goda. [Online]. Available from: <https://ria.ru/20240321/president-1934671586.html> [In Russian].
19. Vybory prezidenta Rossii v 2024 godu. [Online]. Available from: <https://lenta.ru/articles/2024/02/20/vybory-prezidenta-rossii-v-2024/#a21-ulokxrmun7ix> [In Russian].
20. Itogi vyborov – 2024: Putin pobezhdayet s rekordnym rezul'tatom i yavkoy – kak i khotel Kreml'. Glavnoye. *BBC*. 18.03.2024. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/russian/articles/cljl6yn123wo> [In Russian].
21. Vkradenyy tron: chomu Putin – nelehitymnyy. *Freedom. YouTube*. 05.05.2024. [Online]. Available from: <https://uatv.ua/uk/vkradenyi-tron-chomu-putin-nelegitymnyi/> [In Ukrainian].
22. Oroszország Ukrajna területen is szavaztat az elnökre – rengeteg ország tiltakozik. *Infostart*. 2024.03.16. [Online]. Available from: <https://infostart.hu/kulfold/2024/03/16/oroszország-ukrajna-területen-is-szavaztat-az-elnokre-rengeteg-ország-tiltakozik> [In Hungarian].
23. Putyin nyert, de ez nem volt választás. *HVG*. 2024.03.17. [Online]. Available from: [https://hvg.hu/vilag/20240317\\_putyin-nyert-de-ez-nem-volt-valasztas](https://hvg.hu/vilag/20240317_putyin-nyert-de-ez-nem-volt-valasztas) [In Hungarian].
24. Orban Viktor levelet irt Vlagyimir Putyinnak. *Magyar Nemzet*. 2024.03.21. [Online]. Available from: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2024/03/orban-viktor-levelet-irt-vlagyimir-putyinnak> [In Hungarian].
25. Osszeszedtuk, kik gratulaltak es kik nem Vlagyimir Putyin gyozelmehez. *Index*. 2024.03.22. [Online]. Available from: <https://index.hu/kulfold/2024/03/22/oroszország-vlagyimir-putyin-elnokvalasztas-gratulacio-kina-india-latin-amerika-nyugat/> [In Hungarian].

***Derzhaliuk M. Presidential Elections in the Russian Federation 2024: the Results are Predictable, the Consequences are Criminal (Part 1).***

*The article is devoted to the presidential elections in the Russian Federation on March 15-17, 2024. V. Putin participated in the elections as a self-nominated candidate, but he was supported by the two ruling parties in the Russian Federation – “United Russia” and “A Just Russia”.*

*Complex measures that ensured V. Putin's victory in the elections are highlighted. The constitutional reform of 2020 and the corresponding amendments to the legislation abolished the limitation of two terms of tenure in this position and introduced the right to run for this position without restrictions. For the first time, the elections were held over three days, early voting was allowed both at polling stations and at home locations, and remote electronic voting was introduced. The rights of the CEC regarding the final right to register candidates for this position were expanded. The following changes were made: the threshold for minimum participation in the elections, the conditions under which in the case of the participation of less than half of the voters in the voting, they became invalid, the obligation of public discussions between applicants for this position were eliminated.*

*Attention is drawn to the fact that leading analysts assessed these changes as a constitutional coup that ended with the establishment of Putin's dictatorship. Well-known democratic figures of the Russian Federation stopped their political activity, emigrated or switched to active scientific or creative activities. Most of those who remained in Russia and continued to actively oppose Putin's regime, to publicly criticize him, were thrown into prison or were killed.*

*It is noted that the elections turned out to be the most opaque, the most falsified in all the years of the existence of the independent Russian Federation. The results of the elections announced by the Central Election Commission of the Russian Federation on March 21, 2024 testified to record voter turnout and the number of votes for V. Putin compared to previous periods. The negative reaction of the world community to the election results was natural. The leaders of the developed countries of the world, most of the countries of Europe, took note of the results of the elections in the Russian Federation, but did not congratulate V. Putin on his victory, because they did not recognize their results, considered them not open and transparent, organized and conducted under coercion and on an unheard-of anti-democratic basis. The Western world believes that these elections were not free and fair. International organizations of the UN, PACE, EU countries, and NATO members did not recognize the results of the elections in the Russian Federation and in the occupied territories of Ukraine, and condemned the holding of the presidential elections of the Russian Federation on the territory of another state – Ukraine. The PACE called for V. Putin to be officially recognized as the illegitimate president of the Russian Federation and recommended to “stop all contacts with the criminal Putin regime”. The President of Ukraine V. Zelensky assessed the presidential elections in the Russian Federation as unequivocally illegitimate.*

**Keywords:** *Russia, presidential elections, results, falsification, international reaction, prospects of the Russian Federation.*